

מג-ב ואסור לשתות יין כל ימות החול.

וסלקא דעתין, דלהכי פשיטא לן שלא יבוא משיח בשבתות ובימים טובים מפני איסור תחומין, ולפיכך מוכחינן:

אי אמרת בשלמא יש תחומין למעלה מעשרה היינו דבשבתות ובימים טובים, מותר.

אלא אי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה, הרי יכול משיח לבוא מבלי לעבור על איסור תחומין, ובשבתות ובימים טובים אמאי מותר? !²¹

ודחינן: שאני התם, הא דלא מספקא לן שמא יבוא משיח בשבתות וימים טובים, מטעמא אחרינא הוא.

דהרי אמר קרא: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ד' הגדול והנורא", ולמדנו, שיום לפני ביאת משיח בן דוד [גאון יעקב בהבנת רש"י] יבוא אליהו לבשרנו.

והא כיון דחזינן דלא אתא אליהו מאתמול, אם כן לא יבוא משיח היום.

ותמהינן עלה:

תחומין, אם נימא דאין תחומין למעלה מעשרה. ולדעת הבית יוסף סימן רס"ו דהוי בכלל תחומין למעלה מעשרה, נחא דברי הגמרא בפשיטות, שהרי משיח בן דוד עני ורוכב על חמור, ויכול לבוא בשבת אם אין תחומין למעלה מעשרה. אך לדעת המגן אברהם שם סעיף קטן ז' ד"ה ובאמת, שחלק על הבית יוסף כיון דרכוב כמהלך דמי, ואפילו אין תחומין למעלה מעשרה, אסור. יש לפרש כוונת הגמרא, דבשבת כיון שאסור לרכוב על חמור שמא יתנוך זמורה, אי אתי משיח בשבת על כרחך לאו על החמור יבוא אלא בקפיצה, ופשיט הגמרא שפיר.

אמנם הקשה שם מנין שיבא משיח בן דוד מחוץ לתחום, ואולי המשיח הוא אחד מאותה העיר שהבית דין או המלך דר שם, שכשיבוא זמן גאולתנו יגלה אליו ד' כמו אל משה רבינו בסנה, ויורהו לגאול את ישראל?! וביאר: "שאיין דעת הנודר בנוזיר אביאת בן דוד לבדו, אלא איום פרסומו, וזה יהיה לכאורה שיקבץ כל נדחי ישראל או לכל הפחות כל זקני ישראל ברגע אחד ממקומם למקום נועד, כמו שעשה משה רבינו ע"ה במצרים. וזה אי אפשר בלי שיקבצו ממקומם מרחוק, ובשבת אי אפשר, אלא על ידי

שבן דוד בא" מותר כל השנה, מלבד בתשרי או בניסן דהא ודאי לא אתי משיח האידנא?!

ותירץ: על פי המבואר בסנהדרין [דף צח.]: רבי יהושע בן לוי רמי: כתיב "בעתה" וכתיב "אחישנה". זכו, אחישנה! לא זכו, בעתה! וכיון שכן, הא דאמרו שבתשרי או בניסן יגאלו היינו אם לא יזכו, שזוהו "בעתה". אבל בקץ ד"אחישנה", אין זמן קבוע לדבר, אלא כל יומא זמניה הוא.

ובשו"ת תשובה מאהבה [סימן רי"א] כתב על קושית הטורי אבן: שאין זה בגדר קושיא כלל, כי "ביום שבן דוד בא" אז לא תהיה הגאולה, כי אם כמו שכתב הרמב"ם [פי"א ממלכים ה"א]: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה", ואז תהיה הגאולה השלימה, ובה הוא שנחלקו, אבל בן דוד בא בכל יום.

21. ביאר החת"ם סופר: דהנה נחלקו הפוסקים אם ברוכב על חמור למעלה מעשרה טפחים יש

ומפרשינן: **כבר מובטח להן לישראל, שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח שצרכיך להניח צרכי שבת ולילך להקביל פניו. וכיון דאין אליהו בא בערבי שבתות וימים טובים, משיח אינו בא בשבתות וימים טובים, ולפיכך מותר הוא לשתות יין בהם²⁴.**

וקא סלקא דעתך, מדאליהו לא אתא בערבי שבתות וימים טובים מפני הטורח בהכנת צרכי שבת, משיח נמי לא אתי בערבי שבתות וימים טובים, ולפיכך תמהינן:

אם כן, במעלי שבתא [בערב שבת] או

אי הכי סומכים אנחנו, שמתוך שלא ידענו שבא אליהו לבשרנו, ודאי לא יבוא משיח היום, אם כן בחול כל יומא ויומא נמי לישתרי, דהא לא אתא אליהו מאתמול?!

אלא על כרחך הא הבאמת אסור בימות החול, הוא משום דאמרינן דילמא לבית הדין הגדול שבירושלים אתא אליהו מאתמול, ואנן הוא דלא ידעינן²².

ואם כן, הכא — בשבתות וימים טובים — נמי ליתסר, דלימא לבית הדין הגדול אתא אליהו מאתמול²³.

בא בשבת ויום טוב. אבל בשבתות וימים טובים שאחר נדרו, אסור, דילמא אתא משיח מאתמול, הרי דחיישינן נמי על משיח עצמו "שמא בא". והטעם: "דלא דמי ל"שמא מת" דלא חיישינן, דשאני התם דהעמד הבעל בחזקת חיים, אבל הכא מאי חזקה איכא, הלכך ל"שמא בא" נמי חיישינן". על פי טורי אבן ראש השנה יא: ד"ה ע"ב, וד"ה מ"מ.

23. כתב בהגהות היעבץ: דלמבואר כאן, הנודר בירושלים מותר לשתות יין, מדלא שמע שבא אליהו אתמול לירושלים עירו.

24. ואם תאמר: והרי מבואר בראש השנה [דף יא:]: שעתידין ישראל ליגאל בניסן דכתיב: "ליל שמורים" ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית, והיינו ביום טוב?

ויש לומר: דהא דאמרינן שאין אליהו בא בערבי שבתות היינו בקך ד"אחישנה", אבל בקך ד"בעתה" אי אפשר לאחור הזמן, ויבוא אליהו אף בערב יום טוב. והגמרא שם מיירי בקך ד"בעתה".

ומיהו קשה: דאם כן יהא אסור לשתות ביום

קפיצה. ולא קאי השקלא וטריא על ביאת בן דוד עצמו, אלא על קיבוץ פזורי ישראל שעל ידי זה יתפרסם ביאתו לכל העולם ולזה כיון הנודר".

22. בגמרא גיטין [דף כח:]: אמר רבא: דאף על גב שאין חוששין לאדם "שמא מת" [ואם שלח גט, נותנין לאשתו בחזקת שהוא קיים]; אבל "שמא ימות" חיישינן, [ואם נתן לה גט שיחול שעה קודם מיתתו, חוששת שמא גרושה היא].

ולפי זה לכאורה היה מקום לומר, דהא דחיישינן "שמא בא" אליהו מאתמול ולא אמרינן דלא חיישינן ל"שמא בא" כשם דלא חיישינן "שמא מת". היינו משום "דלא תלה נזירותו בביאת אליהו, אלא בביאת בן דוד לחוד, אע"ג דביאת זה בלא זה לא אפשר, אנן בתר עיקר נזירותו אזלינן. וכיון דלגבי ביאת בן דוד שתלה בו הוה ליה חששא ד"שמא יבא" לא אזלינן להקל מהאי טעמא דהוה ליה חששא ד"שמא בא" לגבי אליהו, כיון דלא חל נזירותו בביאתו".

אמנם בסוגיין מוכח לא כן דהא מסקינן הכא שאינו מותר לשתות אלא באותה שבת או יום טוב שנדר בו דודאי לא אתי היום, שהרי אינו

והשתא מפרשינן עיקר ברייתא ד"הריני נזיר".

והוינן בה: דקאי הנודר אימת, דקא נדר [באיזה יום הוא עומד כשנדר בנזירות]?

אילימא דקאי בחול ואמר הריני נזיר ביום שבן דוד בא, תיקשי, שהרי אין יודע מתי בא משיח למקום שיבא במהרה, ואפשר כבר בא וחל עליו נזירות, וכיון דחל עליה נזירות — שהיא לכל הפחות שלשים יום — מספק, היכי אתיא שבתא ומפקעא ליה, ולמה מותר הוא לשתות בשבתות וימים טובים שאחר נדרו, והא אף שהיום לא בא, אולי בא אתמול?!

ומפרשינן: אלא, אין הכי נמי, ואף בשבתות וימים טובים אסור משום האי ספק. והא דקתני שמותר בשבתות, היינו דקאי בשבתא וקא נדר, כלומר: אם נדר בשבת מותר הוא באותה שבת, וכן הא דקתני שמותר בימים טובים, היינו דקאי ביום טוב וקא נדר, וההוא יומא — דשבת ויום טוב שנדר בו — הוא דשרי ליה, מיבן ואילך — אפילו בשבתות וימים טובים — אפיר ליה, דלעולם יש להסתפק אולי בא אתמול, וכן לעולם.

בערבי ימים טובים, לישתרי הנודר בנזיר לשתות יין, דהא ודאי לא אתי משיח היום, ואמאי קתני דאסור לשתות יין "כל" ימות החול?!

ומשנינן: אליהו הוא דלא אתי במעלי שבתא, אבל משיח אתי, דהרי כיון דאתי משיחא, הכל [אומות העולם] עבדים הן לישראל ויכינו הם לנו צרכי שבת, ואנו נצא לקראת משיח צדקנו.

ואכתי בעינן למיפשט בעיין: דהא תיקשי, בחד בשבא [באחד בשבת] לישתרי לשתות יין, וכדמפרש ואזיל, וכיון דאיתא בברייתא שאסור לשתות "כל" ימי החול, לפשוט מינה דאין תחומין למעלה מעשרה. דאי יש תחומין למעלה מעשרה, בחד בשבא לישתרי, דהא ודאי לא אתא אליהו בשבת שלפניו מפני אסור תחומין, ואין משיח בא בלא שיבוא אליהו לבשרנו ערב יום בואו²⁵.

ודחינן: דמהכא לא תפשוט, דדילמא האי תנא ספוקי מספקא ליה, אי יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה, ולפיכך אזיל באיסור נזיר לחומרא, ואסור לשתות אף בחד בשבא, דילמא אין תחומין למעלה מעשרה, וכבר בא אליהו בשבת לבשרנו²⁶.

25. ביארו תוספות: שאין לומר שבא בערב שבת לירושלים, וכישר למחרתו בשבת. דקרא משמע דביום שבא יבשר.

26. ואם תאמר: מה דחיה היא זו, ולו יהא דמספקא ליה, סוף סוף למעשה אין תחומין למעלה מעשרה, דתחומין דרבנן הם, וספק

טוב דפסח, דדילמא כבר הגיע זמן גאולתנו, ובאמת בא אליהו מערב יום טוב.

ונראה: דבאמת אין בן דוד בא ביום טוב ואפילו לא בליל פסח, ואין כוונת הגמרא בראש השנה שם, שיבוא בפסח אלא בימים הסמוכים לו, וזהו שאמרו "בניסן" עתידים ליגאל, ולא אמרו "בפסח" עתידין ליגאל, טורי אבן, ראש השנה יא: ד"ה מ"מ. ראה שם שהאריך הרבה.

מסתיימים אלפים אמה בים, שהנקודה הרחוקה ביותר אותה ניתן היה לצפות דרך השפופרת, שם מסתיימים אלפיים אמה ממקום עמידתו של הצופה.

ועל ידי אותה שפופרת הוא שידע רבן גמליאל שהיו עומדים בכניסת שבת בתוך תחום העיר, שצפה רבן גמליאל לעבר העיר, וכיון שניתן היה לצפות על העיר כשחשיכה, על כרחך עומדים הם בתוך תחום העיר, [נתבאר על פי הר"ח, ולשון רש"י צריך תלמוד].

הרוצה לידע כמה מידת עומקו של גיא [בקעה], **מביא שפופרת ומביט בה** ביבשה, וימדוד כמה אמות יכול הוא לצפות בה, "ואחר כך ילך על שפת הגיא ויצפה בה לעומקו, ויתרחק לאחוריו עד שיבחין שבמקום שכלה עומקו של גיא שם כלה צפיית השפופרת שאם יתרחק עוד מעט לא יראה את קרקעית הגיא", **וידע כמה עומקו של גיא** "שעומקו של גיא והרחקתו שנתרחק משפתו הוי כמדת צפיית השפופרת" [לשון רש"י]²⁷.

והרוצה לידע כמה גובהו של דקל, ומתיירא הוא לעלות עליו ולמדודו; יוכל לידע את גובהו על ידי מדידת אורך צילו של הדקל

שנינו במשנה: **פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה**, אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד, אמר להם מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה:

ומפרשינו: מנין היה יודע רבן גמליאל לאמוד את המרחק שבין המקום בים שהיו שם כשחשכה עליהם שבת, ולקבוע שהיו בתוך התחום של העיר עד שלא חשיכה. [בר"ח משמע קצת דגריס בגמרא "מנא ידע"].

תנא בכרייתא: **שפופרת** [קנה חלול, שכשהוא ארוך אי אפשר לצפות דרכו למרחוק, וכשהוא קצר צופין דרכו יותר, [רש"י. וראה במאירי שנראה שמפרש באופן אחר], **היתה לו לרבן גמליאל** שהתאים את אורכה לטווח צפייה של אלפיים אמה בים.

וכיצד התאימה? **שהיה מביט וצופה בה אלפים אמה ביבשה**, כלומר: שמדד ביבשה אלפיים אמה, והתאים את אורך הקנה שיהיה ניתן לצפות דרכו עד סוף אלפיים האמה שמדד ולא יותר.

וכנגדה היה מודד **אלפים בים**, כלומר: על ידי אותה שפופרת היה יכול לקבוע היכן

את אורך שתיים מצלעותיו, תוכל לחשב את אורכה של הצלע השלישית הנעלמת ממך.

והנה בגיא זו נוכל לצייר לעצמנו משולש דמיוני ישר זווית, שיודעים אנו את אורך אחת מצלעותיו הישרות ואת אורך הצלע האלכסונית שלו, ולחשב על ידי כך אף את אורך הצלע השלישית הנעלמת, ובדרך זו:

א. עמוד על שפת הגיא במקום כל שהוא,

ב. רבנן לקולא? ראה מה שביארו בזה הרשב"א והריטב"א, וראה מה שכתב הריטב"א שם בדעת רש"י.

27. דברי רש"י תמוהין לפי פשוטם, והם מתפרשים כאן בדרך אפשר, על פי דרכו של ה"בן יהודה" בביאור דבריו.

כיצד: ידוע, שבמשולש ישר זווית שיודע אתה

לא תבוא לחפש מחסה בצל המצבה. ועוד, דלאחר ארבע שעות אף הצל חס, ולא איכפת ליה לחיה בצל, רש"י].

נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתיה ונפק חוץ לתחום [טרוד היה בתלמודו, ונמשך ויצא מחוץ לתחום], וכיון שיצא חוץ לתחומו אסור הוא לצאת מארבע אמותיו כל השבת, וכפי ששינינו במשנה ריש פירקין, שאפילו מי שיצא באונס אין לו אלא ארבע אמות.

אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער, שהרי אסור הוא לצאת ממקומו!

אמר לו רב נחמן לרב חסדא:

עשה לו מחיצה של בני אדם, יצאו אנשים שעירבו ומותר להם לצאת חוץ לתחום העיר, ויעמדו חצים מצד זה וחצים מצד זה מן המקום בו נמצא רב נחמיה ועד תחום העיר.

ומתוך שנמצא רב נחמיה בתוך מחיצות, דינו כדין המפורש במשנתנו: מי שהוציא אוהו נכרים ונתנוהו בדיר או בסהר המוקפים מחיצה, חשבינן — לדעת רבן גמליאל — כל אותו המקום כארבע אמות ומהלך את כולו, ואף על גב שלא שבת באויר אותן מחיצות כשחשכה שבת.

וכיון שהיקף המחיצות נמשך עד תחום העיר, ילך נחמיה בתוכן ויכנס לתוך תחום העיר, ודינו מעתה כשאר בני העיר שמוותרים להלך בכל העיר ותחומיה, [ראה טעם ומקור דין זה בתוספות].

וחישוב היחס שבין גובהו של דבר מסוים לבין צילו של אותו דבר. ויחס זה אינו קבוע, שלפעמים הצל ארוך יותר מן הגובה, ולפעמים קטן הוא מן הגובה; כשהחמה עומדת בגובה הרקיע צל כל דבר הוא קטן, וכשהחמה בשיפולו של רקיע צל כל דבר הוא ארוך. ועל כן עליו לידע את היחס שבין צל וגובה, באותה שעה שהוא מודד את אורך צילו של הדקל, וכך יעשה:

מודד קומתו [גובהו] שלו, ובו זמנית ימדוד צלו של דקל וצל קומתו שלו, וידע כמה גובה של דקל.

שהרי אם היחס שבין קומתו שלו וצל קומתו [באותה שעה] הוא דרך משל אחד על שנים, ידע שגובה הדקל הוא חצי מצילו של הדקל.

הרוצה שלא תשרה חיה רעה בצל קבר [כעין מצבה היו מציבים על הקבר, כעין שאנו מגביהין וצוברין בו עפר] שנוהגות החיות לבוא לשם להסתופף בצל המצבה מפני חום השמש, וחושש שמא תריח החיה את ריח המת ותחטטנו; יבנה את המצבה באופן שלא תעשה צל באותה שעה ביום שהשמש חם והצל צונן, והוא בארבע שעות ביום.

וכיצד יעשה: **נועץ קנה בארבע שעות ביום** באותו מקום בו אמור הוא לבנות את המצבה, ויראה להיבן צלו של הקנה נוטה, ולאותה רוח שהצל נוטה יבנה את המצבה כשהוא משפיע ועולה משפיע ויורד, כלומר: יבנה את המצבה בשיפוע ארוך ולא תלול, כדי שלא תעשה המצבה צל. [ואף על פי שכשתסוב החמה יהיה לה צל לצד אחר. כיון שבשעה זו שהיא השעה הנוחה ביותר להסתופף בצל אין החיה באה לקבר, שוב